

Inhoudstafel

Woord vooraf

Inleiding

1. De persoon met dementie en zijn functioneren en welbevinden (micro)

1.1. Cognitief functioneren en adaptieve vaardigheden

1. Zinnvolle activiteiten	1
<i>Annemie Van Neck</i>	
Inleiding	1
1.1 Doel van activiteiten	2
1.2 Wanneer is een activiteit zinvol?	2
1.3 Activiteiten geïntegreerd in de dag	7
1.4 Groepsactiviteiten of individuele activiteiten	9
1.5 Tot slot	10
2. Cognitieve revalidatie bij personen met dementie	1
<i>Vinciane Wojtasik en Eric Salmon</i>	
Inleiding	1
2.1 Cognitieve interventie en vroegtijdige opsporing	2
2.1.1 De werking van het geheugen: sterke geheugens en kwetsbare geheugens	2
2.1.2 De veroudering van de geheugens	3
2.1.3 Het adviseren van faciliterende strategieën en vroegtijdige opsporing	4
2.2 De cognitieve interventiemethoden	5
2.3 Cognitieve revalidatie in de praktijk	6
2.3.1 De geheugenklinieken	6
2.3.2 Diagnose versus beklemtonen van de behouden vaardigheden	7

2.3.3	De basisevaluatie en de doelstellingen van de revalidatie	7
2.3.4	Cognitieve revalidatiemethoden: technieken en concrete voorbeelden	7
2.3.5	Huisbezoeken: van tweevoudig belang	10
2.3.6	De overdracht van de verworven vaardigheden naar het huis en de post-therapeutische evaluatie	10
2.4	De opvolging	11
2.5	Besluit	11
	Referenties	12
3.	Geheugenrevalidatie Noord-West-Vlaanderen Een uniek samenwerkingsproject voor cognitieve revalidatie en readaptatie in Brugge	1
	<i>Team Geheugenrevalidatie Noord-West-Vlaanderen</i>	
3.1	Situering	1
3.2	Partners	2
3.3	Doelstellingen en interventies van de cognitieve revalidatie	3
3.4	Wat voorafgaat aan het revalidatietraject: periode van onzekerheid en diagnosestelling	4
3.5	Cognitief Revalidatieprogramma	5
3.5.1	Opmaak van het bilan	7
3.5.2	Omschrijven van de doelstellingen van de revalidatie	10
3.5.3	De revalidatiesessies	11
3.5.4	Tussentijdse en afsluitende evaluatie	16
3.5.5	Opvolging	17
3.6	Taken van geneesheer-specialist, maatschappelijk werker en administratief medewerker	18
3.6.1	De taak van de geneesheer-specialist	18
3.6.2	De taak van de maatschappelijk werker	19
3.6.3	De taak van de administratief medewerker	21
3.7	Conclusie	21
	Referenties	22
4.	Als eten een zorg wordt... Het maaltijdgebeuren bij personen met dementie	1
	<i>Sabine Boerjan</i>	
4.1	Inleiding	1
4.2	Voedingsproblemen	2
4.3	Slikstoornissen	4
4.4	Gevolgen van slikstoornissen en voedingsproblemen bij personen met dementie	7
4.4.1	Malnutritie	7

4.4.2	Dehydratatie	8
4.4.3	Aspiratiepneumonie	8
4.5	Het maaltijdgebeuren	9
4.6	Maaltijdondersteuning en maaltijdbegeleiding	11
4.6.1	Adviezen m.b.t. de omgeving	11
4.6.2	Adviezen m.b.t. de maaltijd	12
4.6.3	Adviezen m.b.t. het materiaal	13
4.6.4	Adviezen m.b.t. de persoon met dementie	15
4.6.5	Adviezen m.b.t. de zorgverlener	16
4.6.6	Maaltijdbegeleiding	16
4.7	Besluit	18
	Referenties	19

1.2. Psychisch en emotioneel welbevinden en gedrag

1.	Intimiteit en seksualiteit	1
	<i>Dr. An Haekens</i>	
	Inleiding	1
1.1	Dementie en seksualiteit	2
1.2	Oorzaken	3
1.3	Koppels	3
1.4	Hoe omgaan met personen met dementie die een intieme relatie wensen aan te gaan?	4
1.5	Hoe omgaan met seksueel 'storend' gedrag?	6
1.5.1	Bespreken in team	8
1.5.2	Aanpak	9
1.6	Besluit	10
	Referenties	10
2.	Begrijpen van de beleving van dementie	
	Er is meer dan vermoed	1
	<i>Patrick Verhaest & Els Steeman</i>	
2.1	Fasemodellen	2
2.2	Onderzoek naar besef	5
2.3.	Onderzoek naar zelf en zelfbeleving	10
2.4	Onderzoek naar beleving en coping	14
2.5	Van waarde zijn en van waarde blijven	18
2.6	Besluit	26
	Referenties	28

3. "Help me te zijn al wat ik kan zijn!"	
Zelf en zelfbeleving van mensen met dementie ondersteunen	1
<i>Patrick Verhaest</i>	
3.1 Impact van het stigma	2
3.2 Helpen te zijn wie men wil zijn in de dagelijkse omgang	6
3.3 Kansen bieden om zichzelf uit te drukken	9
3.3.1 Dementie als thema van gesprek	10
3.3.2 Zijn en geweest zijn	11
3.3.3 Betekenis en plaats van tijdsbesteding	13
Besluit	16
Referenties	16
4. "Niemand weet dat ik verga van... goesting"	
Een zorghethische benadering van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij ouderen met dementie	1
<i>Sibylle Verfaillie, Inke Urbain, Liselotte Van Ooteghem en Linus Vanlaere</i>	
Inleiding	1
4.1 De vier kenmerken van het zorghethisch perspectief	2
4.2 Opbouw casusbesprekingen	3
4.2.1 Casus vanuit het perspectief van de betrokken bewoners	4
4.2.2 Casus vanuit het perspectief van het zorgteam	8
4.2.3 Casus vanuit de beleving van het zorgteam, de familie en de betrokken bewoners	11
4.3 Slot	16
Referenties	16

1.3. Fysisch functioneren, gezondheid

1. Ziekte-diagnostiek	1
<i>Lieve Lemey & Jelle van den Aemele</i>	
1.1 Dementie als syndroom	2
1.2 Klinische presentatie van dementie	3
1.2.1 Prodromaal stadium	4
1.2.2 Beginnend tot matig gevorderde dementie	5
1.2.3 Gevorderde dementie	5
1.3 Differentiaaldiagnostiek van een dementiesyndroom	6
1.3.1 'Normale' ouderdomsvergeetachtigheid	6
1.3.2 Het concept 'Mild Cognitive Impairment' (MCI) of 'beperkte cognitieve stoornis'	7

1.3.3	Depressie	8
1.3.4	Delier	9
1.4	Specifieke vormen van dementie	11
1.4.1	Inleiding	11
1.4.2	Ziekte van Alzheimer	12
1.4.3	Dementie type Lewy Body	15
1.4.4	Frontotemporale dementie,	17
1.4.5	Dementie bij de ziekte van Parkinson en andere extrapiramidale aandoeningen	20
1.4.6	Vasculaire dementie	22
1.4.7	Andere niet-degeneratieve oorzaken van een dementiesyndroom	23
1.5	Diagnostiek	24
1.5.1	Belang van het stellen van de juiste diagnose	24
1.5.2	Diagnostiek van dementie: in de praktijk 'niet altijd evident'	25

1.5.3	Ingangspoorten voor diagnostiek van een dementiesyndroom	26
1.5.4	Waar kan men terecht voor de diagnose van een dementiesyndroom?	31
	Referenties	31
2.	Preventie van dementie	1
	<i>Patrick Verhaest</i>	
2.1	Wat je moet weten om het onderzoek te begrijpen	2
2.1.1	Kansgegeven, maar geen voorspelling voor het individu	2
2.1.2	Interactie tussen factoren	2
2.1.3	De complexiteit van dementie	3
2.1.4	Geen zicht op minder vaak voorkomende vormen van dementie	3
2.1.5	Primaire, secundaire en tertiaire preventie	4
2.1.6	Preventie of behandeling?	5
2.1.7	Preventie in de betekenis van voorkomen of uitstellen	5
2.1.8	Hoe wordt het onderzoek naar preventie gevoerd?	5
2.1.9	Waarom voorzichtig zijn met hoeraberichten in de pers?	6
2.2	Beïnvloedbare risicofactoren: een overzicht	8
2.2.1	(Behandeling van) vasculaire pathologie	8
2.2.2	Voeding en voedingssupplementen	11
2.2.3	Overgewicht en obesitas	14
2.2.4	Een actieve levensstijl	15
2.2.5	Slaap	17
2.2.6	Stress	18
2.2.7	Depressie	18
2.2.8	Roken	19
2.2.9	Hoofdtrauma	19
2.2.10	Ontstekingsremmende medicatie	20
2.2.11	Oestrogenen	20
2.2.12	Pesticiden, metalen e.a.	20
2.3.	Besluit	20
	Referenties	22
3.	Atypische vormen van dementie	1
	<i>Guy Lorent</i>	
	Inleiding	1
3.1	Frontotemporale dementie (FTD)	2
3.1.1	Omschrijving	2
3.1.2	Varianten	2

3.1.3	Prevalentie	5
3.2	Lewy Body Disease (LBD)	6
3.2.1	Omschrijving	6
3.2.2	Symptomen	6
3.3	Ziekte van Parkinson (ZvP)	8
3.3.1	Omschrijving	8
3.3.2	Prevalentie	8
3.3.3	Symptomen	8
3.3.4	Behandeling	10
3.4	Chorea van Huntington	12
3.4.1	Omschrijving	12
3.4.2	Symptomen	12
3.4.3	Behandeling	13
3.5	Wernicke-Korsakoff syndroom	14
3.5.1	Omschrijving	14
3.5.2	Het syndroom van Wernicke	14
3.5.3	Het syndroom van Korsakoff	15
3.6	Zeldzame vormen	17
3.6.1	Corticobasale degeneratie	17
3.6.2	Progressive Supranucleair Palsy	18
3.6.3	Amyotrofe Laterale Sclerose, ALS	18
3.6.4	Creutzfeldt-Jacob disease	20
3.6.5	Fatal familial insomnia	20
3.6.6	Aids dementia complex	21
3.6.7	Syfilis	22
3.6.8	Herpes encephalitis	22
3.6.9	Dementia pugilistica	23
3.6.10	Cadasil	24
3.6.11	Ziekte van Binswanger	24
3.6.12	Normale Druk hydrocefalie (Normal Pressure Hydrocephalus: NPH)	25
Referenties		27
4.	De psychiatrische diagnose-bijbel DSM over dementie	1
	<i>Prof. Dr. Jan Steyaert</i>	
4.1	Oorsprong van DSM	1
4.2	Dementie in DSM	4
4.3	Kritiek op DSM	10
	Conclusie	11
	Verwijzingen	12

5. Comfortzorg	1
<i>Jo De Clercq</i>	
5.1 Traditionele zorg versus zorg volgens PDL als onderdeel van comfortzorg bij een persoon met dementie in de verzonken ik-fase	1

1.4. Sociaal welbevinden

Projectfiche 'Het Moment', een ontmoetingsgroep voor mantelzorgers van personen met oriëntatiemoeilijkheden	1
---	---

2. De persoon met dementie en zijn zorgverstrekkers (meso)

2.1. Professionele zorg

1. Vorm en invulling geven aan de functie referentiepersoon dementie	1
<i>Patrick Verhaest & Patricia Wildiers</i>	
Inleiding	1
1.1 Doel van de functie	3
1.2 Inbedding in de werking	3
1.3 Plaats in het organogram en bevoegdheden	5
1.4 De taakinfilling	10
1.5 Modellen van functieomschrijving	14
1.6 Tegemoetkoming door het RIZIV	14
Referenties	15
2. Zorgdiagnose bij thuiswonende personen met dementie	1
<i>Jan De Lepeleire, Mieke Vermandere & Birgitte Schoenmakers</i>	
Inleiding	1
2.1 Zorg voor de persoon met dementie	3
2.2 De mantelzorger (Schoenmakers, 2009)	4
2.3 Veiligheid van de patiënt	7
2.4 Beslissingen bij het levenseinde	9
2.5 Zorgplan	10
Referenties	11

3. Zorgen voor jezelf	1
<i>Katja Van Goethem</i>	
Inleiding	1
3.1 Het belang van zelfzorg	2
3.2 De 8 A's van de zelfzorg	5
3.2.1 Aanleiding – zo kan het niet langer	5
3.2.2 Analyse – wie ben ik en wat heb ik nodig	5
3.2.3 Acceptatie – aanvaarden van jezelf en van wat is	8
3.2.4 Assertiviteit – kiezen is ook durven 'neen' zeggen en Aandacht hebben voor je grenzen	10
3.2.5 Ambitie – om te veranderen	12
3.2.6 Actie – zelfzorg uitproberen	13
3.2.7 Ambassadeurschap – je straalt zelfzorg uit	14
Referenties	15
4. De rol van referentiepersonen dementie bij het opstarten en begeleiden van Familiegroepen Dementie van de Alzheimer Liga Vlaanderen vzw	1
<i>Marleen Jooris, Hilde Lamers & Laura Weyns</i>	
Inleiding	2
4.1 Wat is een familiegroep dementie?	4
4.2 Ondersteuning vanuit de Alzheimer Liga Vlaanderen	9
4.3 Ondersteuning door referentiepersonen dementie	11
Tot slot	13
Contactgegevens	13
Referenties	13
5. Wanneer het geheugen minder mee wil Hoe thuisverpleegkundigen een verschil kunnen maken bij dementie	1
<i>Jurn Verschraegen</i>	
Inleiding	1
5.1 Niet Pluis Index	2
5.2 Langer thuis met dementie: hét adagium?	4
5.3 Hulpmiddelen bij dementie thuis	5
Projectfiche: Farmaceutische zorg voor personen met dementie (FAZODEM)	1

2.2. Methodieken en instrumenten

1. Persoonsgerichte zorg en Dementia Care Mapping	1
<i>Hilde Vermeiren</i>	
1.1 Persoonsgerichte zorg	3
1.1.1 Persoonsgerichte zorg geeft aandacht aan kwetsbaarheid en kracht van een individu met dementie	3
1.1.2 Persoonsgerichte zorg benadrukt het 'persoonzijn' van een mens met dementie	4
1.2 Dementia Care mapping	6
1.2.1 Omschrijving	6
1.2.2 Verwerking observatiegegevens	7
1.2.3 Proces van het mappen	10
Referenties	13
2. Validation	1
<i>Marie-Claire Giard, Doris van Averbek & Marie-Paule Delauw</i>	
Inleiding	1
2.1 Wat is Validation?	2
2.1.1 Ontstaan en omschrijving	2
2.1.2 Fasen van desoriëntatie	5
2.1.3 Doel van Validation	7
2.2 De praktijk	8
2.2.1 Toegepaste technieken	8
2.2.2 Valideren	9
2.2.3 Validation hulpmiddelen	9
2.3 Besluit	10
2.4 Interesse in meer?	10
2.5 Referenties	10
3. Een persoonsgerichte benadering van personen met dementie: voorstelling van twee instrumenten	1
<i>Mieke Van Acker & Meredith Delaere</i>	
Inleiding	1
3.1 Hoe kunnen we gedrags- en psychische symptomen (BSPD) voorkomen?	2
3.1.1 Welke vorm van dementie heeft de persoon?	2
3.1.2 In welke fase van het dementieproces bevindt de persoon zich?	3
3.1.3 Welke is de meest geschikte benadering voor deze persoon?	12
3.1.4 Wat is de meest geschikte leefomgeving voor deze persoon?	13

3.2	Hoe kunnen we gedrags- en psychologische symptomen (BSPD) aanpakken?	16
3.3	Besluit	23
4.	Reminiscentie bij personen met dementie: (niet) zomaar terug naar het verleden?	1
	<i>Herlinde Dely</i>	
	Inleiding	1
4.1	Reminiscentie in theorie	2
4.1.1	Wat is reminiscentie?	2
4.1.2	Andere aanpak naargelang fasen	4
4.1.3	Het effect van reminiscentie	5
4.2	Reminiscentie in de praktijk	7
4.2.1	Toepassingen	7
4.2.2	Marge op de waarheid	10
4.2.3	Positieve herinneringen	10
4.2.4	Grenzen respecteren	11
4.2.5	Enkele tips	11
4.3	Inspiratie voor jouw voorziening – adviezen aan referentiepersonen dementie	12
4.4	Uitdagingen voor de toekomst	13
5.	Werken met visualisaties bij personen met dementie	1
	<i>Chris de Rijdt</i>	
	Inleiding	1
5.1	Ondersteunende communicatie bij personen met dementie	3
5.1.1	Inleiding	3
5.1.2	Ondersteunende communicatie per fase van dementie	4
5.2	Het gebruik van visualisaties	6
5.2.1	Inleiding	6
5.2.2	Visualisatievormen	10
5.3	Het gebruik van visualisaties bij mijn moeder	16
5.3.1	Informatie onthouden en zelfredzaamheid bevorderen met een post it of een planbord	18
5.3.2	Zelfredzaamheid ondersteunen	21
5.3.3	Toekomst voorspelbaar maken	22
5.3.4	Communicatie ondersteunen	23
5.3.5	Altijd weer een nieuwe uitdaging	24
	Besluit	26
	Literatuurlijst	27

6. De kracht van verbeelding	1
<i>Kasper Bormans</i>	
6.1 Méér dan vergeten	1
6.2 Opa	2
6.3 Reclame ondersteboven	2
6.4 De ja-kamer	3
6.5 Virtuele geheugenpaleizen	4
6.6 Nieuwsgierig	4
6.7 Out-of-the-box	5
6.8 De kracht van verbeelding	6
6.9 Spelen zonder regels	8
6.10 Een beer op de maan	8
6.11 Samen met kinderen	8
6.12 Iedereen is een winnaar	9
7. Zingen met personen met dementie	1
<i>Jenny Ernotte & Jurn Verschraegen</i>	
Inleiding	1
7.1 Zingen met en voor personen met dementie? Echt?	2
7.1.1 Redenen om een liedje aan te heffen	2
7.1.2 Muziek doorheen ons leven	2
7.1.3 Welke muziek zing je het best?	3
7.1.4 Werkt het?	4
7.2 Wat zegt de wetenschap?	4
7.3 Hoe begin je aan samen zingen?	5
7.3.1 Start een koor	5
7.3.2 Organiseer een zangnamiddag	9
7.3.3 Individueel muziekaanbod	10
7.3.4 Muziektherapie	10
7.3.5 Muziek tijdens andere activiteiten	10
7.3.6 Muziek als partner in de zorg	10
7.4 Taak van de referentiepersoon dementie	11
7.5 Stemgebruik in de zorg voor mensen met dementie	12
Bibliografie	13
Projectfiche 'Spreekende handen', ontmoetingsgroep voor bewoners met dementie	1
Project ter opstart van 'Dementia Care Mapping' binnen een residentiële voorziening	1

2.3. Residentiële zorg

1. Architectuur	1
<i>Patrick Verhaest</i>	
1.1 Van zorgvisie naar plan	2
1.2 Relatie tussen omgeving en gedrag	3
1.3 Het grondplan	7
1.3.1 Overzicht over de woonomgeving	7
1.3.2 Duidelijke functie en afbakening van ruimtes	8
1.3.3 Het private karakter van de woonzone	10
1.3.4 Vermijden van dode eindpunten	10
1.3.5 Ligging en vormgeving van uitgangen, nood- uitgangen en dienstdeuren	11

1.3.6	Veel licht	11
1.3.7	Toegang tot de buitenruimte	12
1.4	De inrichting	12
1.4.1	Visueel en akoestisch comfort	13
1.4.2	Inrichting van de woonkamer	14
1.4.3	Inrichting van gangen en zithoeken	16
1.5	Besluit	18
	Referenties	19

Projectfiche: Kennismaken met de reisgids kleinschalig genormaliseerd wonen	1
--	----------

2.4. Mantelzorgers en vrijwilligers

1. Vrijwilligers aan het werk, een lust of een last	1
<i>Annemie Van Neck</i>	
1.1 Samen voor hetzelfde doel	2
1.2 De juiste man op de juiste plaats	3
1.3 Voor wat, hoort wat	3
1.4 Goede afspraken maken goede vrienden	5
1.4.1 Zorgvisie	5
1.4.2 Taakomschrijving	6
1.4.3 Beroepsgeheim	6
1.4.4 Tijdsbesteding	6
1.4.5 Vergoedingen en onkosten	6
1.4.6 Verzekering	7
1.4.7 Vormingen, intervisiemomenten	7
1.4.8 Feedback	7
1.4.9 Stopzetten van het engagement	8
1.4.10 Conflicten	8
1.4.11 Verwachtingen van de vrijwilliger	9
1.5 Begrenzen	10
1.6 Presentie	11
2. Psycho-educatie als onderdeel van moderne dementie-zorg	1
<i>Prof. Dr. Jan Steyaert</i>	
Inleiding: nieuwe uitdagingen door vergrijzing en vermaatschappelijking	1
2.1 Diagnose van dementie: zelfstandig wonen of residentiële zorg?	3
2.2 Wat is psycho-educatie?	5

2.3	Psycho-educatie en dementiezorg	7
2.4	Dementie en nu	8
2.5	Effectiviteit: werkt het ook?	9
2.6	Tot slot	10
2.7	Verwijzingen	11
3	De persoon met dementie in relatie tot zijn of haar mantelzorgers: oog voor kansen tot passende zorg	1
	<i>Claire Meire en Hilde Delameillieure</i>	
	Inleiding	3
3.1	Eerste dimensie: de dimensie van de feiten	5
3.2	Tweede dimensie: de dimensie van de psychologie	5
3.3	Derde dimensie: de dimensie van de interactie	19
3.4	Vierde dimensie: over rechtvaardigheid in relaties en de balans van geven en ontvangen tussen mensen	21
3.5	Besluit	39

3. De persoon met dementie in de samenleving (macro)

3.1. Prevalentie

1.	Prevalentie: hoeveel personen in Vlaanderen hebben dementie?	1
	<i>Jan Steyaert</i>	
	Inleiding	1
1.1	Schatting	1
1.2	Tsunami?	4
1.3	Onbekende factoren	6
1.4	Betere cijfers richting toekomst	7

3.2. Dementievriendelijke gemeente

1. Dementievriendelijke gemeenten in opmars	1
<i>Jurn Verschraegen</i>	
1.1 Openheid en inclusie in sociaal burgerschap	2
1.1.1 Hoe het begon	2
1.1.2 Japan	2
1.1.3 Aktion Demenz	3
1.1.4 Koning Boudewijnstichting	4
1.1.5 Valkuilen	6
1.2 Casus: de referentiepersoon dementie in relatie tot de dementievriendelijke gemeente	8
1.2.1 Positieve feedback	10
1.2.2 Geef mensen tijd	11
1.2.3 Blijvende zoektocht	11
Referenties	12

3.3. Juridische aspecten

1. De rechten van personen met dementie	
Negen concrete gevallen	1
<i>Patrick De Rynck, Michel Teller & Florence Reusens</i>	
Inleiding	1
1.1 Het besturen van een voertuig	3
1.2 Het weigeren van een medische tussenkomst	7
1.3 Het beheer van de goederen	12
1.4 Het aanstellen van een bewindvoerder	19
1.5 Het aanstellen van een vertrouwenspersoon	26
1.6 De nalatenschap regelen – schenkingen doen	29
1.7 De bescherming van de geesteszieke persoon	34
1.8 Een verzoek tot euthanasie doen	39
1.9 Hoe reageren op mis(be)handeling?	41
Woordenlijst	43

3.4. Sociologische aspecten

1. Beeldvorming over dementie: een kwestie van keuzes	1
<i>Olivier Constant</i>	
1.1 Hoe kijkt de Vlaming naar dementie?	2
1.2 Beeldvorming: what's in a name?	3
1.2.1 Het gevaar van vereenvoudiging	4
1.2.2 Een dynamisch proces	5
1.2.3 Framing en visiebepaling	6
1.3 Frames versus counterframes	7
1.4 Hoe kan je als hulpverlener genuanceerd communiceren?	10
1.5 Vergeet dementie, onthou mens!	12
1.5.1 Uitgangspunten engagementsverklaring	13
1.5.2 Campagnetraject stad Sint-Niklaas	15
1.5.3 Groeiend maatschappelijk draagvlak	16
Referenties	16
2. Cultureel-erfgoed en dementie	1
<i>Bart De Nil & Herlinde Dely</i>	
2.1 Wat is erfgoed?	1
2.2 De cultureel-erfgoedsector	1
2.2.1 Collectiebeherende erfgoedorganisaties	1
2.2.2 Dienstverlenende erfgoedorganisaties	2
2.3 Cultureel-erfgoed en dementie	3
2.3.1 Het belang van cultureel erfgoed voor de persoon met dementie en zijn mantelzorger	3
2.3.2 Aanbod in Vlaanderen	5
2.3.3 Innovatie	8
2.3.4 Het ontwikkelen van een reminiscentieaanbod	8
3. Dementie en zingeving: interculturele dynamiek in de zorgpraktijk	1
<i>Eric Du Meunier, Hugo Goedemé en Olivier Constant</i>	
Inleiding	1
3.1 Nuanceren en individualiseren	1
3.2 Proactieve visie	2
3.3 Open communicatie	3
3.4 Bibliografie	5

4. Zorgen voor mensen met dementie vanuit joods perspectief	
Enkele aandachtspunten vanuit de praktijk	1
<i>Saskia Jurgens en Tania Rathé</i>	
Inleiding	1
4.1 Gemeenschapsgevoel als basis	2
4.2 Ethiek en religie	3
4.3 Bibliografie	4
5. Armoede en dementie: dubbel pech?	1
<i>Riet Pauwels</i>	
Inleiding en aanleiding	1
5.1 Kijk op een leven met dementie	3
5.1.1 Van armoede naar dementie	4
5.1.2 Van dementie naar armoede	7
5.1.3 Ouderenmis(be)handeling	10
5.2 Herbeleving van miserie	10
5.3 Verminderde zorg	11
5.3.1 Gebrek aan informatie op maat	11
5.3.2 Gebrek aan tegemoetkomingen	11
5.3.3 Mantelzorg met minder draagkracht	12
5.3.4 Professionele zorg	13
5.4 Aan de slag met verworven inzichten	15
5.4.1 Documentaire	15
5.4.2 Vormingspakket voor verzorgenden	15
5.4.3 Aangepast Praatcafé Dementie	16
5.5 Besluit	17
Bibliografie	18
Projectfiche Music for life 2012	1
Projectfiche 'De schatkist van mijn verleden'	1
3.5. Beleid	
1. Langer thuis met hulpmiddelen en domotica: meer psychologie dan technologie	1
<i>Jan Steyaert</i>	
1.1 Langer thuis met dementie	1
1.2 Vier strategieën om langer thuis te blijven	2

1.3	Technologie: domotica, hulpmiddelen, woning-aanpassingen	3
1.3.1	Niet alleen hightech domotica, maar ook eenvoudige bricolage	4
1.3.2	Niet alleen producten in dozen verkopen, maar maatwerk	5
1.3.3	Ondersteuning door ergotherapeuten	5
1.3.4	Niet alleen kopen, maar ook huren	6
1.3.5	Aandacht voor kennis en acceptatie van hulpmiddelen	6
	Bibliografie	7
	Projectfiche Vermissingsproject	1
	Projectfiche Contactpunt dementie	1

4. Reflecties (metaniveau)

1.	<i>“Verschillen wij zoveel van mensen met dementie als we denken?”</i>	
	Wat de filosofie van Helmut Plessner vermag bij het omgaan met personen met dementie	1
	<i>Amanda Engels</i>	
	Inleiding	1
1.1	Het belang van het zoeken naar verbinding	2
1.2	Hindernissen die een kloof veroorzaken tussen mensen met dementie en mensen zonder dementie	3
1.3	De filosofie van Helmuth Plessner als fundament voor de brug	7
1.3.1	Helmuth Plessner (1892-1985), een korte inleiding	7
1.3.2	Positionaliteit	8
1.3.3	Excentrische positionaliteit	9
1.3.4	Overgave	11
1.3.5	Objectgebondenheid	12
1.4	Kunnen wij iets leren van mensen met dementie?	15
1.5	Voorwaarden waaraan we moeten voldoen vóór we een brug kunnen bouwen	16
1.5.1	Gevaar op instrumentaliseren van mensen met dementie?	17
1.5.2	Méér mens... zijn we dan al niet goed genoeg?	17
1.5.3	Empathie	18

1.5.4	Gedeelde behoeften... hoe kunnen deze ons helpen de kloof te overbruggen? Het antwoord ligt in het geven van aanwezige aandacht...	19
	Referenties	21
2.	Projectfiche Be-leefde Zorg	
	Hoe verleid ik mezelf en anderen tot aanwezige aandacht?	1
	<i>Amanda Engels</i>	
2.1	Omschrijving van het project	1
2.2	Missie van het project	1
2.3	Aanleiding tot het project	2
2.4	Inhoud van de trainingen	3
2.4.1	Inhoud	3
2.4.2	Doelgroep	4
2.4.3	Doel	4
2.4.4	Opbouw van de training	4
3.	Palliatieve zorg, levenseindebeslissingen en dementie	1
	<i>Paul Vanden Berghe en Anne-Marie De Lust</i>	
	Inleiding	1
3.1	De opdracht van palliatieve zorg voor personen met dementie	2
3.2	Autonomie van personen met dementie en gevolgen voor de zorgrelatie	4
3.2.1	Wat is er wel nog mogelijk?	4
3.2.2	De waarde van het 'vroegere zelf'	5
3.2.3	Betrokkenheid van velen	7
3.3	Levenseindebeslissingen bij personen met dementie	9
3.3.1	De grens tussen het zinvol (na)laten en actief ingrijpen	10
3.3.2	Ondraaglijk lijden	12
3.3.3	Al dan niet starten, stoppen of voortzetten van behandelingen	12
3.3.4	Pijnbestrijding en palliatieve sedatie	14
3.3.5	Euthanasie en levensbeëindiging	15
	Conclusie	17

4. Ethiek in de zorg voor personen met dementie	1
<i>Leentje De Wachter, Herman Wauters, Nancy Cannaerts en Gerda Okerman</i>	
Inleiding	1
4.1 Waarden en normen	2
4.2 Wat is ethiek?	3
4.3 Belang van emoties in de ethiek	5
4.4 Soorten ethisch denken	6
4.4.1 Deugdethiek	6
4.4.2 Utilistische benadering	6
4.4.3 Deontologische benadering	6
4.4.4 Zorgethische benadering	7
4.5 De zorgethiek	7
4.6 Het zorgproces volgens Tronto	9
4.7 Stappenplan om met een ethisch dilemma aan de slag te gaan	11
4.8 Ethische vraagstukken in de zorg voor personen met dementie	13
4.9 Besluit	14
Bibliografie	15

5. Bijzondere doelgroepen

5.1. Personen met jongdementie

1. Dementie op jonge leeftijd	1
<i>Annemie Janssens</i>	
Inleiding	1
1.1 Wat betekent dementie op jonge leeftijd?	2
1.2 Hoe vaak komt jongdementie voor?	2
1.3 Welke aandoeningen veroorzaken dementie op jonge leeftijd?	3
1.4 Wie krijgt dementie op jonge leeftijd?	4
1.5 Diagnosestelling	5
1.6 Verloop	6
1.7 Omgang en ondersteuningsmogelijkheden	7
1.7.1 Psychosociale ondersteuning	8
1.7.2 Wonen en zorg	11
1.8 Financiële en juridische aspecten	13
1.9 Vlaamse Werkgroep jongdementie en het tienpuntenplan	14

1.10 Meer lezen over jongdementie	17
1.10.1 Informatieve boeken over jongdementie	17
1.10.2 Ervaringsverhalen over jongdementie	17
1.10.3 DVD's	17
1.10.4 Brochures	18
1.10.5 Websites	18
Referenties	18

5.2. Personen met dementie en een verstandelijke beperking

1. Een mooie 'oude' dag ... ook voor personen met een verstandelijke beperking én dementie!	1
<i>Patricia Wildiers</i>	
Inleiding	2
1.1 Prevalentie en diagnostiek van dementie bij personen met een verstandelijke beperkingen	3
1.1.1 Prevalentie	3
1.1.2 Diagnostiek	4
1.2 Begeleiding van personen met een verstandelijke beperking en dementie geordend volgens het strategiemodel van Kok	6
1.2.1 De eerstegraadsstrategie voor personen met een verstandelijke beperking en dementie	7
1.2.2 De tweedegraadsstrategie: planmatige en doelbewuste agogische methodieken	12
1.2.3 De derdegraadsstrategie	15
1.3 Communicatie met de persoon zelf, het sociaal netwerk en de andere cliënten	16
1.3.1 Communicatie met de persoon zelf	16
1.3.2 Communicatie met andere cliënten	16
1.3.3 Communicatie met het sociaal netwerk	17
Besluit	17
Referenties	18